

Maksym Prykhnenko, Daria Babii*Vasyl' Stus Donetsk National University (Vinnytsia, Ukraine)*

Leadership Deficit and System of Collective Security in European Union

This research is devoted to the problem of collective security in the European Union. The relevance of the research refers to the transformation process of security threats that has taken place in the modern world, while the ability to respond to these threats is basic in terms of both determining the influence of individual states in the system of international relations and the political impact of integration associations. The presence of unresolved problems within the EU, such as the migration crisis, growing nationalism, etc., provoke the search for new solutions, which in turn determines the necessity to understand the root causes of these phenomena. In this regard, the purpose of this study is to determine the causes of existing threats to the system of collective security in the European Union.

During the research, the authors put forward a hypothesis that the existing crises in the European Union are the consequences of a "leadership deficit" both among individual states and at the level of the Union as a whole organization. This research found that the migration crisis, BREXIT, growing nationalism and other phenomena that threaten the integrity of the Union arose due to disagreements in the interpretation of the concept of European identity and the idea of a United Europe as its basis. The authors note that the identity determines the behavior of actors whose decisions directly affect security issues and emphasizes that the personality is its bearer.

Accordingly, the increased influence of the individuals on the decision-making process within the European Union, which will promote the idea of integration (as it did, for example, the founding parents of Europe) can lead to shifts in the issues of solving of the existing trigger points that blur the borders of the collective security system in the European Union.

Keywords: *European Union, leadership deficit, European identity, collective security system, idea of a United Europe*

Максим Прихненко, Дар'я Бабій*Донецький національний університет імені Василя Стуса (Вінниця, Україна)*

Дефіцит лідерства і система колективної безпеки в Європейському Союзі

Чине дослідження присвячене проблематиці колективної безпеки в Європейському Союзі. Актуальність дослідження пов'язана із тим, що у сучасному світі відбувся процес трансформації загроз безпеці, при цьому спроможність відповідати на ці загрози є базовою з точки зору як визначення впливу окремих держав у системі міжнародних відносин так і політичного впливу інтеграційних об'єднань. Наявність невирішених проблем в середині ЄС як то міграційна криза, наростаючий націоналізм тощо, провокують пошук нових рішень, що в свою чергу визначає потребу в усвідомленні першопричин виникнення цих явищ. У зв'язку із цим, мета чинного дослідження визначити причини існуючих загроз системі колективної безпеки в Європейському Союзі.

В процесі дослідження авторами було висунуто гіпотезу стосовно того, що існуючі кризові явища, що існують в Європейському Союзі є наслідками «дефіциту лідерства» як серед окремих держав так і на рівні Союзу в цілому. В дослідженні було встановлено, що міграційна криза, BREXIT, наростаючий націоналізм та інші явища, що загрожують

цілісності об'єднання виникли через розбіжності в трактуванні поняття європейської ідентичності та ідеї об'єднаної Європи, як її базису. Авторами наголошується на тому, що саме ідентичність визначає модель поведінки акторів, рішення яких безпосередньо впливають на безпекові питання і підкреслюється що саме особистість є її носієм. Відповідно, підсилення впливу особистості на процес прийняття рішень в середині Європейського Союзу, який буде просувати ідею інтеграції (як це робили, наприклад, батьки-засновники Європи) може призвести до зрушень в питаннях вирішення існуючих тригерних точок, які розмивають контури системи колективної безпеки в Європейському Союзі.

Ключові слова: *Європейський Союз, дефіцит лідерства, європейська ідентичність, система колективної безпеки, ідея об'єднаної Європи*

Вступ

Традиційно, питання забезпечення безпеки зводяться до обговорень проблем територіальної цілісності держав, нерозповсюдження різних видів озброєння, енергетичної безпеки, економічної стабільності та соціальної забезпеченості тощо. На противагу цьому, сучасний стан розвитку міжнародних відносин і особливості розвитку конфліктів останніх декількох десятиліть актуалізували два аспекти, які можна виділити в якості ключових загроз будь-якої безпекової системи в світі: «криза ідентичності» й «інформаційне забезпечення зовнішньої політики».

Дана тенденція, на нашу думку, є доволі актуальною для сучасної системи європейської безпеки, оскільки значна кількість кризових явищ є індикатором, що демонструє необхідність осмислення системи європейської безпеки в контексті підсилення ролі «нових» загроз на міжнародній арені. Серед таких кризових явищ: проблема в Єврозоні, BREXIT, «маргіналізація» процесу залучення до діяльності ЄС з боку окремих держав-учасниць тощо, з одного боку, та підсилення ролі зовнішнього ідейно-ідеологічного чинника в міжнародних відносинах з іншого. Все це призводить до ерозії контурів системи колективної безпеки в Європейському Союзі.

У зв'язку із цим, мета чинного дослідження – визначити причини існуючих загроз системі колективної безпеки в Європейському Союзі.

Результати дослідження

Дослідники відзначають, що витоки осмислення проблематики колективної безпеки мають глибоке коріння. Суть його полягає у необхідності формування ідей та пропозицій щодо об'єднання Європи в єдину структуру. Наприклад, Вільямом Пенном, який запропонував форму співробітництва де рішення приймалися шляхом голосування, в якому кількість голосів окремих держав-учасниць визначалася відповідно до встановлених квот (нарис «Назустріч теперішньому та майбутньому

миру в Європі», 1693); Аббе де Сен-П'єр, який виступав за складну інституційну структуру, включаючи внутрішній механізм врегулювання суперечок, а також значно агітував за здійснення ідеї об'єднання Європи і саме завдяки його активності ця ідея отримала широке поширення і вплинула на формування світогляду багатьох наступних мислителів (Проект вічного миру в Європі, 1713); основна мета гарантування миру та безпеки залишилась центральною і у планах та поглядах Жан Жака Руссо, який виступав прихильником встановлення вічного миру в Європі шляхом об'єднання всіх держав континенту (Витяг з Проекту «Багаторічний мир», 1761), та Імануїла Канта, який висував ідею створення союзу рівноправних держав, заснованих на засадах республіканізму і верховенства права (трактат «Про вічний мир») (Прихненко, & Бабій, 2019, с. 61).

Варто зазначити, що під системою колективної безпеки в рамках чинного дослідження буде розглядатися розроблена система спільних заходів групи держав (які об'єдналися шляхом визначення спільного ідейно-ідеологічного підґрунтя), спрямованих на захист окресленого ними безпекового простору.

В теорії, система колективної безпеки базується на декількох ключових взаємопов'язаних між собою елементах: (1) ціннісне підґрунтя, яке є основою функціонування системи; (2) правове закріплення всіх норм та принципів відповідно до яких діє система; (3) розуміння існуючих та потенційних загроз; (4) дієве інституціональне оформлення системи; (5) наявність розроблених механізмів та процедур оборони (в широкому сенсі); (6) наявність чітко окресленої стратегії безпеки; (7) розуміння свого місця в системі окремо взятими державами-учасницями. Наявність всіх цих елементів, їх гармонійне поєднання, а також добровільне визнання всіма державами, які мають намір доєднатися до певної безпекової системи є гарантією її стабільності та успішного функціонування в регіоні.

В контексті системи колективної безпеки в Європі 1-ий та 7-ий елементи відіграють чи не найважливішу роль, оскільки в межах даної системи, безпековий простір визначається ліберально-демократичними цінностями та економічним розвитком як основою функціонування Європейського Союзу, а тому виходить за межі встановлених територіальних кордонів держав-членів ЄС.

«Ідея об'єднаної Європи», в межах чинної проблематики, це базовий елемент системи колективної безпеки на континенті, формування якої було розпочато після закінчення Першої світової війни і закладено в основу Спільної політики безпеки та оборони ЄС. Її особливість полягає в тому, що сформовані «універсальні» ліберально-демократичні цінності лягли в основу розвитку не лише інтеграційного об'єднання, а й розвитку національних держав-членів організації. При цьому, першочерговим елементом, в даному контексті, виступає принцип відповідальності всіх держав-членів ЄС на декількох рівнях: національному, міжнаціональному та наднаціональному.

Незважаючи на те, що традиційно, базовою метою формування європейської інтеграційної моделі у вигляді сучасного Європейського Союзу вважається економічний розвиток європейських держав, політичними мотивами європейської спроби колективізувати та свого роду централізувати діяльність держав-членів організації (перейти на політичний рівень інтеграції) – є викорінення військового виміру ведення політики на континенті. Таке прагнення пов'язано із постійними станом війни в якому Європа знаходилася як до встановлення систем міжнародних відносин Вестфальського типу так і після (Прихненко, 2021, с. 38).

В цілому ж можна говорити про те, що «базово» «Ідея об'єднаної Європи» це модель формування цілісної політичної системи, яка б включала європейські держави та базувалася на ліберально-демократичних цінностях. Важливе місце в зазначеній моделі займав прагматичний підхід «*gealpolitic*» в процесі ведення політики (Прихненко, & Бабій, 2019а, с. 294).

Зовнішня політика так само як і питання безпеки та оборони як теоретиками науки про міжнародні відносини так і на практиці розглядаються в категоріях «суверенітет» - «національна держава», які було встановлено ще за часів Вестфалю, та які були притаманні всім, без виключення, системам міжнародних відносин. В сучасних міжнародних відносинах ці категорії так само залишаються домінуючими імперативами в політичному ландшафті міжнародної арени. Відповідно, спроба включити відповідні дискусії стосовно цих питань в межах міжнаціонального

і, тим паче, наднаціонального дискурсу – йде в розріз з усталеною системою норм поведінки навіть в такому розвиненому інтеграційному об'єднанні як сучасний Європейський Союз, що, в свою чергу, робить будь-які домовленості більш вразливими до етапів нестабільності та більш системних кризових явищ (Прихненко, 2021, с. 39). Особливої увагу цьому питанню варто приділити в розрізі того, що наявність конфронтаційних настроїв в середині Європи явище історичне (Прихненко, & Парчевська, 2021).

У зв'язку із цим, сьогодні розвиток ЄС характеризується декількома особливостями: підсилення націоналістичних поглядів окремих держав, що можна продемонструвати BREXITом у Великій Британії, підсилення позицій правих «Шведських демократів» на останніх виборах, політика Угорщини щодо міграційної тематики тощо; зниження рівня відповідальності перед європейською спільнотою з боку (наприклад, Греції, що мало прояв у вигляді загострення економічної кризи в державі); затвердження у якості політико-ідеологічного базису деяких держав концепції «євроскептицизму» (Італія, Іспанія, Португалія тощо). Фінансово-економічна криза сприяє ерозії економічного розвитку спільноти, що є основою її стабільності і підсилює дискусії в межах союзу, які проходять у площинах «євроскептицизм» – «єврофедералізм» – «націоналізм». Все це підсилює конфронтаційний характер політичних процесів і створює можливість виникнення структурних розколів в межах ЄС, що несе загрозу (4) елементу системи колективної безпеки.

В контексті зазначеного, першим і найважливішим питанням постає наступне: що є причиною, а що є наслідком зазначених вище (і не тільки) дестабілізуючих явищ? Спробуємо проаналізувати ситуацію через призму зазначеного питання.

Визначені вище елементи системи колективної безпеки пов'язуються між собою такою категорією як «європейська ідентичність», оскільки саме ідентичність виступає у визначального ідентифікатора суспільств (держав) на міжнародній арені і визначає модель поведінки відповідно до якої актори будуть діяти.

Вацлав Гавел, чеський політик, у своїй промові в Стразбурзі говорив: «Європейський Союз заснований на великому наборі цінностей, корені якого сягають в античність і християнство, і які за 2000 років перетворилися в те, що ми сьогодні визнаємо основами сучасної демократії, верховенства закону і громадянського суспільства. Цей набір цінностей має свою чітку

моральну основу і свої очевидні метафізичні коріння, незалежно від того, визнає це сучасна людина чи ні» (Havel, 1994).

В ході публічних інтернет-дискусій Debating Europe було розглянуто цілий набір цінностей, які можуть лежати в основі європейської ідентичності. Крім «класичних» загальноєвропейських цінностей – свободи, демократії і прав людини, пропонуються й інші варіанти: культурний плюралізм, творчість в мистецтві, технологічний підйом, заснований на філософії і гуманізмі, схильність до об'єктивності і логічного мислення, спільність історичного досвіду і пам'яті, спільність культурних кодів (виражених в фольклорі), екологічність, спроможності до сталого розвитку (Викторова, 2018).

Голова Єврокомісії Жозе Мануел Баррозу говорив, що Європейський Союз можна порівнювати з ліберальною імперією. Звичайно, це було лише метафорою, проте варто відзначити ліберальна демократія з самого початку була провідною ідеологією та формою суспільно-політичного устрою Союзу.

При цьому, доцільним вбачається провести відмінність між культурним і цивільним вимірами. Культурний вимір ґрунтується на очікуванні, що європейці поділяють загальну культуру, в той час як громадянський вимір побудовано головним чином на основі прав і обов'язків, визначених європейськими договорами і наступним законодавством. Приєднання до європейської ідентичності означає, що громадяни розглядають європейський рівень як істотний рівень, щоб визначити свою самоідентифікацію і вважати себе належними до певної соціальної групи.

Якщо звернутися до опитувань Євробарометра, то можна насправді помітити, що експерти поділяють декілька моделей рівнів ідентичності відносно Європейського Союзу – всього їх три: наскрізна, вкладена і переплетена. Наскрізна модель означає, що члени однієї групи ідентичності можуть переймати, поділяти характеристики з членами інших груп, вкладена – передбачає ієрархію, за якою ідентичність складається з ядра (національна або релігійна ідентичність) на яке накладається наднаціональна – тобто європейська ідентичність; та переплетена ідентичність яка являє собою взаємодію та переплетіння окремих елементів ідентичностей, при такій моделі європейська ідентичність вже стає частиною національної/релігійної ідентичності (Викторова, 2018).

Проблема ідентичності в Європі полягає в тому, що саме поняття «європейська ідентичність» має досить абстрактний характер, відсилаючись до прав людини, демократії, толерантності як до вищих цінностей, в той час коли ці цінності як

держави-члени, так і інші сприймають зовсім по-різному. Згадаймо міграційну кризу – для канцлера Ангели Меркель прийом біженців був проявом людяності (або інструментом перемоги на виборах), а угорський уряд виступав проти, зазначаючи, що таким чином Німеччина не повинна вирішувати за всіх (Викторова, 2018).

Гасло Європейського Союзу: «Єдність в різноманітті», але вже навесні 2016 року Дональд Туск, глава Європейської ради, був змушений визнати, що «мрія про єдину державу Європа з одним спільним інтересом, з єдиним баченням світу ... [нарешті] з однією нацією – була лише ілюзією» (EU official Tusk, 2016). Разом із цим від Данії до Італії, Австрії, Франції та Нідерландів різні національні вибори підтверджують силу націоналізму, популізму і крайніх правих поглядів, які нав'язують дискурс в категоріях економічного та культурного протекціонізму національних ідентичностей (Altorai, 2012).

Якщо звернутись до різних опитувань, що проводяться в межах держав-членів ЄС, то тут прослідковуються такі тенденції: на загальному рівні, відчуття «європейської ідентичності» (респонденти опитувалися за питанням «Ви ідентифікуєте себе європейцем? (може бути на додачу до інших ідентичностей)») досягає цифри приблизно 72% (ідентифікують себе «європейцями» на додачу до інших ідентичностей), а от якщо розглядати цей показник на рівні окремих держав, то він досягає найбільших результатів у Польщі та Іспанії (зокрема, 86% та 84% відповідно), коли найнижчий цей показник у Франції, на рівні 60% (Opinion polls, 2021).

Серед опитувань у Франції спостерігаються наступні результати: найбільших показників отримує категорія «більше французи, ніж європейці» - дані коливаються 47-48%, найменших показників набирають категорії «більше європейці, ніж французи» (3-4%) та «європейці, а не французи» (1-2%), категорія із відповіддю «не знаю» набирає і то більше голосів – 3-5% (опитування проводилось з 17.11.2020 – 25.10.2021) (Opinion polls, 2021a).

На нашу думку, все зазначене вище є не причиною, а наслідком, що можна аргументувати наступною тезою. У будь-якої ідентичності є носії, яких представлено або окремими людьми (громадянами), бо соціальні інститути є вторинними в даному контексті, оскільки політика в межах соціальних інституцій на пряму залежить від паритету думок людей, які його складають. Саме від їх політики буде залежати цілісність та стабільність домінуючого ціннісного підґрунтя, яке визначає ідентичність. А тому, можна сформулювати гіпотезу про те, що саме дефіцит лідерства став первинною

причиною існуючих проблем в інтеграційному об'єднанні.

Змістовні акценти в процес об'єднання Європи було зроблено її батьками-засновниками, які виступали з власним позиціонуванням та баченням, зробивши власний внесок у формування структур Європейського проекту. Наприклад, Жан Моне сприяв формуванню європейської єдності, а також практично показав необхідність об'єднання; Шуман розробив правову основу створення Європейського проекту; Беш виступав керівним фундатором митного союзу; Поль-Анрі Спаак розробив основні принципи. При цьому, політики першочерговим завданням насамперед вбачали захист континенту від можливої майбутньої третьої світової і загалом підтримку миру та безпеки через контроль витоків політичної сили та могутності, якими, на той час, виступали вугільно-металургійні галузі промисловості.

«Архітектори ЄС» очікували, що встановлення та розвиток економічної інтеграції, логічно та за замовчуванням приведе до політичної інтеграції. Ернест Хаас, дослідник європейської інтеграції, сформував це припущення в теорію регіональної інтеграції. Передбачалося, що інтеграція створить умови, які будуть розвивати її надалі та перейме наднаціональний рівень нормо-творення. Це повинно було перенаправити громадян держав-членів ЄС на точку зору того, що Європа – *as a natural venue for their political activities and loyalty*. Інтеграція мала «зблизити» системи цінностей та переконань, а також наміри/бажання, які б об'єднали європейську спільноту і сформували новий рівень націоналізму. Хаас говорив, що майбутнє Європи визначається відсотком тих громадян держав, хто вбачатиме себе громадянином Європи, Європейського Союзу. Проте згодом він же відзначав, що переоцінив це все та говорив, що теорія регіональної інтеграції занадто поспішна (Бабій, 2020, с. 14).

Історично на розвиток структури ЄС суттєво вплинуло декілька ключових держав, що виступили у «двигуна» інтеграції. Французьке та німецьке керівництво було важливим для створення єдиної валюти, а Франція та Велика Британія допомагали сформувати спільну зовнішню політику та політику безпеки ЄС.

Тим не менш, одним із проявів кризи лідерства став вихід Великої Британії із складу Європейського Союзу. Тому, що сумніви щодо вступу до ЄЕС ще за часів холодної війни були досить вагомими, проте основним фактором на противагу стала відсутність прийнятної альтернативи. Лондон намагався усіма засобами відновити економічну міць, але і не забував про

військову силу та про контроль над колоніями. «Особливі відносини» із США використовували, як засіб збагачення, можливість у будь-який момент поновити свою військову міць. При цьому головним завданням було лідерство у континентальній Європі (Прихненко, 2011). В політичному середовищі Англії основна проблема полягала саме у відсутності єдиної ідеї щодо необхідності бути членом ЄС. Починаючи з 1960-х рр.: Маргарет Тетчер розглядала європейське домінування як загрозу єдиної соціалістичної держави; Тоні Блер активно виступав за розширення ЄС; Найджел Фараж вбачав лише вихід з Євросоюзу; Девід Кемерон заявив, що в разі перемоги «торі» на виборах він ініціює референдум щодо виходу Британії зі складу Європейського Союзу. Борис Джонсон – вивів державу із складу ЄС (Бабій, 2018, с. 34). Тобто від однієї конкретної особистості залежала доля держави і її місця в інтеграційному об'єднанні.

Тобто, із впевненістю можна стверджувати, що існуючі проблеми в системі колективної безпеки ЄС в контексті боротьби із внутрішніми та зовнішніми загрозами сьогодні безпосередньо пов'язані із таким явищем, яке можна охарактеризувати як «дефіцит лідерства». Дана проблема характеризується відсутністю особи, групи осіб, держави або групи держав, які б не просто змогли вирішити існуючі проблеми, а відновили примат ліберально-демократичних цінностей в безпековому просторі ЄС, оскільки націоналізм, з одного боку, та «євроскептицизм», з іншого, є тими загрозами системі колективної безпеки в Європі, що розмивають фундамент на якому вона базується.

Висновки.

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити наступні висновки. Система колективної безпеки в Європейському Союзі виступає у якості основи із збереження та підтримки стабільності всередині інтеграційного об'єднання. Основою співробітництва між державами-членами ЄС в цьому напрямку можна визначити усвідомлене та системне співробітництво, яке в першу чергу базується не на ситуативних коаліціях, а на «Ідеї об'єднаної Європи» та розумінням держав свого місця в цій системі.

В свою чергу, можна сказати про те, що існуючі кризові явища, що розмивають контури системи колективної безпеки на кшталт міграційної кризи, зростаючого націоналізму, проблеми виходу або намірів держав вийти із складу інтеграційного об'єднання тощо є наслідком розбіжності в трактуваннях понять європейської ідентичності та ідеї об'єднаної Європи, які безпосередньо впливають на модель поведінки гравців. І саме ідентичність

визначається ключовою. Відповідно, наявний дефіцит лідерства, тобто відсутність особи або групи осіб, які б безпосередньо підкреслювали саме важливість домінування європейської

ідентичності над національними та приймали рішення відповідно до колективних інтересів є першопричиною існуючих загроз системі колективної безпеки в Європейському Союзі.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

Бабій Д. Дефіцит лідерства в Європі. Феномен Європи: проблеми державотворення. Збірник матеріалів наукової конференції молодих вчених з міжнародною участю у Львівському національному університеті імені Івана Франка (15-17 листопада 2018 року). / упорядники: Р. Б. Тарнавський, В. М. Мельник. Львів: Видання наукового журналу «Аннали юридичної історії», 2018. С. 32-36.

Бабій Д. Питання ідентичності в сучасному Європейському Союзі. Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса / ред. кол. Хаджинов І. В. (голова) та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2020. Вип. 12. Т.1., С. 11-16.

Викторова Е. В. Формирование современной европейской идентичности в рамках интеграции ЕС: социальное и культурное измерения : сборник научных статей / под ред. канд. экон. наук Е.В. Викторовой. СПб. : Изд-во СПбГЭУ, 2018.

Прихненко М. І. Європейська модель інтеграції: суверенітет, нейтралітет та спільна зовнішня та безпекова політика. Матеріали наукової конференції (2019–2020 рр.). 2021. С. 38–40.

Прихненко М. І. Основні проблеми процесу вступу Великобританії до Європейського економічного співтовариства. Наука в інформаційному просторі. 2011. Т. 2 : Історія. Філософія. С. 11–16.

Прихненко М. І., Парчевська В. В., Ідеологічний чинник і Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин. Політологічні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені КД Ушинського». 2021. Випуск 1. С. 121–125

Прихненко М., Бабій Д. Ідея «Об'єднаної Європи» в сучасних реаліях функціонування європейського проекту. Історичні і політологічні дослідження. 2019. №1(64). С. 60–69.

Прихненко М., Бабій Д. Криза «політичного компоненту» інтеграційних процесів в Європейському Союзі на сучасному етапі розвитку. Україна – Європейський Союз: від партнерства до асоціації: Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. Вип. II. Луцьк, Терен, 2019. С. 292-300.

Стремковскі Я. «У кожного своя власна Європа». 2008. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n22texts/ash.htm>.

Altorai A. Understanding the role of state identity in foreign policy decision-making. Department of International Relations of the London School of Economics and Political Science, London, October 2012.

EU official Tusk: Idea of one European nation is 'illusion'. 2016. URL: <https://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-3575754/EU-official-TuskIdea-one-European-nation-illusion.html> .

Havel V., About European Identity, to the European Parliament in Strasbourg. March 8th, 1994, URL: <http://www.eurit.it/Eurplace/diba/citta/havel.html> .

Opinion polls. Do you see yourself as European or French? 2021a. URL: <https://whatukthinks.org/eu/eu-questions/do-you-see-yourself-as-european-or-french>.

Opinion polls. Europe's Stories. 2021. URL: <https://europeanmoments.com/opinions/national>.

REFERENCES

Altorai, A. (2012). Understanding the role of state identity in foreign policy decision-making. Department of International Relations of the London School of Economics and Political Science, London.

Babii, D. (2018). Defitsyt liderstva d Yevropi [Leadership deficit in Europe]. Fenomen Yevropy: problemy derzhavotvorennya. Zbirnyk materialiv naukovoї konferentsiyi molodych vchenykh z mizhnarodnoy uchastyu u Lvivskomy natsionalnomy universyteti imeni Ivana Fraanka (15-17 lystopada 2018 roky), 32-36.

Babii, D. (2020). Pytannia identychnosti v suchasnomy Yevropeyskomy Soyuzi. [Identity Issues in the Modern European Union]. Visnyk studentskogo naukovo go tovarystva Donetskogo natsionalnogo universytetu imeni Vasylya Stusa, 12(1), 11-16.

EU official Tusk: Idea of one European nation is 'illusion'. (2016). Retrieved from <https://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-3575754/EU-officialTuskIdea- one-European-nation-illusion.html>.

Havel, V. (1994). About European Identity, to the European Parliament in Strasbourg. Retrieved from <http://www.eurit.it/Eurplace/diba/citta/havel.html> .

Opinion polls. Do you see yourself as European or French? (2021a). Retrieved from <https://whatukthinks.org/eu/eu-questions/do-you-see-yourself-as-european-or-french>.

Opinion polls. Europe's Stories. (2021). Retrieved from <https://europeanmoments.com/opinions/national>.

Prykhnenko M. I., & Parchevska V. V. (2021). Ideolohichnyy chynnyk i verslasko-vashyhtonska systema mizhnarodnyh vidnosyn [The Ideological Factor and the Versailles-Washington System of International Relations]. Politolohichni problem mizhnarodnyh system ta hlobalnoho rozvytku, 1, 121-125.

Prykhnenko, M. I., & Babii, D. (2019). Ideya obyednanoy Yevropy v suchasnyh realiyah funktsionevannya yvropyskoho ptoyektu [The idea of a "United Europe" in the modern realities of the functioning of the European project]. Istorychni

- i politolohichni doslidzhennya, 1(64), 60-69.
- Prykhnenko, M. I. (2011). Osnovni problem protsesu vstupu Velykobrytaniyi do Yevropejkoho ekonomichnoho spivtovarystva [The Main Problems of the UK's Accession to the European Economic Community]. *Nauka v informatsijnomy prostori*, 2, 11–16.
- Prykhnenko, M. I. (2021). Yevropeyska model intehratsiyi: suverenitet, neytralitet ta spilna zovnishnya ta bezpekova polityka [European Integration Model: Sovereignty, Neutrality and Common Foreign and Security Policy]. *Materialy naukovoji konferentsiyi (2019–2020 pp.)*, 38-40.
- Prykhnenko, M., & Babii, D. (2019a). Kryza "politychnoho komponenty» intehratsijnyh protsesiv v Yevropeyskomy Soyuzi na suchasnomy etapi rozvytku. [The Crisis of the "Political Component of Integration Processes in the European Union at the Present Stage of Development]. *Ukrayina – Yevropeyskiy Soyuz: vid partnerstva do asotsiatsiyi: Ukrayintskiy shchorichnyk z yevropeyskyh intehratsijnyh studiy*, II, 292-300.
- Stremkovski, Ya. (2008). U kozhnogo svoya vlasna Yevropa [Everyone Has their Own Europe]. Retrieved from <http://www.ji.lviv.ua/n22texts/ash.htm>.
- Viktorova, Ye. V. (2018). Formuvaniye sovremennoj yevropejskoj identichnosti v ramkah integratsiyi YeS: sotsialnoye i kulturnoye izmireniye [Formation of Modern European Identity in the Framework of EU Integration: Social and Cultural Dimensions]. SPb.: Izdatelstvo SPbHEU.

Prykhnenko Maksym

Ph.D., Senior Lecturer, <https://orcid.org/0000-0002-5228-6253>, m.prykhnenko@donnu.edu.ua

Babii Daria

Student, <https://orcid.org/0000-0002-8434-2360>, dbabij7@gmail.com

Стаття надійшла / Article arrived: 02.12.2021

Схвалено до друку / Accepted: 30.12.2021